הנחיות להוראת המצגת "ירושלים בירת ישראל"

קהל יעד: כיתות ד-ח

משך הפעילות: המצגת יכולה ללוות שיעור פרונטלי אחד או כמה שיעורים. אפשר להשתמש בכולה או בחלקים ממנה, בהתאם למטרות השיעור ולתגובות התלמידים. חשוב שהמצגת לא תכתיב את קצב השיעור אלא תאפשר התפתחות דינמית שלו.

הרעיון: התלמידים ילמדו על המאפיינים של ירושלים **כבירת ישראל**. אנו מדגישים את המילים "עיר בירה" משום שלירושלים יש מאפיינים רבים וייחודיים – ההיסטוריה, הפסיפס האנושי, קדושתה לשלוש הדתות, ועוד. למאפיינים אלה היה משקל רב בבחירתה כעיר בירה, אולם הם אינם המאפיינים שהופכים אותה לבירה וקובעים את מעמדה ככזאת. המאפיין הייחודי והיחיד המשותף לירושלים ולכל ערי הבירה בעולם הוא הימצאותם של מוסדות השלטון בעיר. חלקה הראשון של המצגת מתמקד בהבנת מאפיין זה, וחלקה האחר של המצגת מתמקד בהכרת מוסדות השלטון והמוסדות הממלכתיים המצויים בה.

שקופית פתיחה

המצגת נפתחת ברצף תמונות של אתרים ונופים בירושלים, בדגש על אתרים ממלכתיים. מומלץ להציג לתלמידים הנחיית צפייה ולבקש מהם לספר אם הם מזהים את האתר והאם ביקרו בו בעבר (אפשר לבקש מהתלמידים להרים את ידם בכל פעם שמוצג אתר שבו ביקרו, ולבקש מאחד התלמידים שהצביעו לספר על המקום).

שקופית 2

קביעה של עיר בירה היא החלטה פוליטית שנותנת לאחת מערי המדינה מעמד מיוחד, ובעקבותיה ממוקמים מוסדות השלטון בעיר זו. ההחלטה משקפת מדיניות שהמדינה רוצה לקדם. ההכרזה על ירושלים כבירת ישראל, למשל, באה לתת משנה תוקף למעמד של ירושלים כעיר בריבונות ישראלית (כידוע, הכרזת המדינה התבצעה בתל אביב דווקא, ועם הקמת המדינה התקיים דיון סביב השאלה מי משתי הערים תוכרז כבירה).

מטרת שקופית זו היא לבודד מאפיין ייחודי זה משאר המאפיינים

של העיר ירושלים, ולהבין אותו תוך השוואה לערים אחרות בעולם. כדאי לפתוח בשאלה המוצגת בשקופית ולתת לתלמידים להחליט מהו המאפיין המשותף. אפשר להזמין בכל פעם נציג אחר שילחץ על התשובה הנכונה בעיניו, ולהסביר מדוע זו התשובה הנכונה. אם עולות בכיתה האפשרויות שאינן נכונות, מומלץ להתחיל בהן ולהגיע בסוף לתשובה הנכונה. בכל מקרה חשוב לעבור יחד על כל התשובות.

היסטוריה ודת

על אף שרבות מערי הבירה בעולם הן גם ערים היסטוריות, יש כמה דוגמאות בולטות של ערי בירה חדשות. ברזיליה בברזיל היא דוגמה מצוינת: עיר חדשה שנבנתה מהיסוד בתוך ארבע שנים (בין 1956-1960) באזור פנים הארץ המיושב בדלילות ובריחוק מעיר הבירה הקודמת, ריו דה ז'נרו. מטרת הקמת הבירה החדשה הייתה לחזק אזור זה ולמשוך אליו תושבים חדשים.

מרכז פיננסי וכלכלי

יש ערי בירה בעולם שהן גם מרכז הפעילות הכלכלית של המדינה. בישראל, המרכז הכלכלי מצוי דווקא בתל אביב. חשוב להבהיר כי בירושלים מתקיימת פעילות כלכלית חשובה – בנק ישראל ומשרד האוצר נמצאים בה, אך הסחר במניות, חברות ההשקעות, ומשרדי הבנקים הגדולים נמצאים בתל אביב. המצב הזה דומה לחלוקה בין וושינגטון (עיר הבירה של ארה"ב) לניו-יורק (המרכז הפיננסי העולמי).

מיקום גאוגרפי

חשוב לציין כי מרכז המדינה חלקי הארץ.

מרכזי

מיקום מרכזי אינו בהכרח אלא **אזור נגיש** לשאר

ריכוז אוכלוסייה גבוה

לעתים, כמו במקרה של ברן בירת שוויץ, עיר הבירה אינה העיר הגדולה ביותר. ערים נוספות שאינן הערים הגדולות במדינתן: האג בירת הולנד (השלישית בגודלה, לאחר אמסטרדם ורוטרדם), וושינגטון די.סי, שבה מתגוררים 600 אלף תושבים בלבד (גם מטרופולין וושינגטון, המונה למעלה מחמישה מיליון תושבים, הוא רק השמיני בגודלו בארה"ב) וקנברה באוסטרליה (העיר השמינית בגודלה במדינה).

מרכז שלטוני

זהו הנתון היחיד שאכן משותף לכל ערי הבירה בעולם. בתמונות מופיעים כמה בנייני ממשל מרחבי העולם. בניין הקפיטול בוושינגטון, בניין הפרלמנט בסין, ובניין הפרלמנט ההונגרי.

שאלה לדיון

לו הייתם אתם מחליטים מי תהיה עיר הבירה של ישראל, באיזו עיר הייתם בוחרים ומדוע?

האם לדעתכם חשוב שמוסדות השלטון יהיו ממוקמים בעיר הבירה? מדוע?

שקופית 3

בשקופית זו התלמידים יגלו ויכירו את מוסדות השלטון ואת המוסדות הממלכתיים הנמצאים בעיר. גם כאן חשוב להבהיר לתלמידים כי בירושלים יש אתרים רבים וחשובים – העיר העתיקה, מוזיאון ישראל, השכונות על מאפייניהן הייחודיים, אולם במצגת זו אנו מתמקדים בפן אחד של העיר.

המצגת נכנסת למפה ב"זום אין" – ממפת ישראל, למפה המתמקדת במוסדות השלטון והמוסדות הממלכתיים.

כדאי להזמין למחשב נציגים שילחצו על האייקון הכחול במפה להצגת שאלה על האתר. בשאלה שנפתחת מוצגת תמונה, ועל התלמידים לזהות את האתר שמופיע בה. לחיצה על התשובה הנכונה תעלה גם הסבר קצר על המקום.

אפשר להשתמש בשקופית באופן משחקי: לחלק את הכיתה ל-5 קבוצות (כמספר האתרים על המפה), ולבקש מכל קבוצה בתורה לנחש מהו האתר שבתמונה. שימו לב כי יש תמונות עדכניות פחות – כמו זו של בית ראש הממשלה (מסיבות ביטחוניות תמונות עדכניות של בית ראש הממשלה אינן נגישות לציבור, על אף שכל העובר ברחוב יכול לראות אותו).

- כדאי לעורר דיון קצר על כל אחד מהאתרים.
- מדוע ראש הממשלה והנשיא צריכים מעון רשמי? האם הם ומשפחתם אכן חיים בו בפועל? אם ראש הממשלה גר מחוץ לירושלים, מדוע עליו להעתיק את מקום מגוריו?

לאחר חשיפת כל המבנים, התבוננו יחד עם התלמידים במפה וראו את הפריסה הגאוגרפית של המבנים. מומלץ להציג כל אזור על ידי שאלה מרכזית.

- **מדוע בית ראש הממשלה ומשכן הנשיא מצויים בשכונת רחביה, בלבה של שכונת מגורים?** (כדאי מאוד לקרוא כאן על הסיבות לבחירת מיקומו הנוכחי של בית הנשיא. גם בית ראש הממשלה נדד בין מקומות אחדים, כולם בשכונת רחביה, עד שהתקבע במיקומו הנוכחי. מיקום מבנים אלה (בייחוד בית ראש הממשלה) בלב שכונת מגורים מהווה מטרד עבור התושבים בשל סידורי אבטחה כבדים, הפגנות וכדומה. קיימת תכנית להעתיק את בית ראש הממשלה אל קריית הלאום הנבנית, ובכך להקל על חיי התושבים ולהגביר את רמת האבטחה, אולם לעת עתה תכנית זו נגנזה בשל הביקורת הציבורית על העלויות הכרוכות במעבר.
- **מדוע נמצאים הכנסת, משרדי הממשלה, בנק ישראל ובית המשפט העליון בסמיכות זה לזה?** המבנים מצויים ב"קריית הממשלה" באזור גבעת רם. קריית הממשלה נמצאת דבתהליך פיתוח שבסופו תהפוך לקריית הלאום, והיא תאגד את כל מוסדות השלטון והמוסדות הממשלתיים הנלווים להם.
- **מדוע מצויים הר הרצל ומוזיאון יד ושם בסמיכות?** הסמיכות מסמלת את הקשר בין זיכרון השואה למדינת ישראל וחלליה. בעתיד יקום בהר הרצל "היכל הזיכרון הלאומי" שינציח את כל חללי מערכות ישראל.

שקופית 4

שקופית זו עושה שימוש בסמל העיר ירושלים כדי לסכם את המצגת כולה. השקופית מזמינה את התלמידים לנתח את המרכיבים השונים בסמל – האריה, היונה וענפי הזית, ולקבוע האם הם אכן מייצגים את מעמדה של ירושלים כעיר הבירה. כדאי להסב את תשומת לבם של התלמידים לדמיון של סמל העיר לסמל המדינה – דמיון מכוון היוצר קשר בין שני הסמלים. על סמל העיר ירושלים ועיצובו ניתן לקרוא עוד כאן.

אפשר להזמין תלמידים שיכתבו על גבי השקופית את התשובות לשאלות המוצגות בה.

בשלב שני, התלמידים יוכלו להציע ולעצב סמל חדש לעיר ירושלים על בסיס מה שלמדו במצגת (הם יכולים להחליט, למשל, לשלב מרכיבים שייצגו את האתרים הממלכתיים שהכירו בסיור – הכנסת, יד ושם ועוד).

שאלות לדיון מסכם:

מה למדתם היום על המאפיינים של עיר בירה שלא ידעתם קודם לכן?

מה למדתם היום על ירושלים שלא ידעתם קודם לכן?

מכל האתרים שראינו, באיזה אתר הכי מעניין אתכם לבקר?

הצעות לפעילויות נוספות

המצגת "ירושלים – עם הפנים לעתיד", הנמצאת גם היא בין מצגות הגאוגרפיה של פרזנטציה בריבוע, יכולה להיות המשך טבעי לעיסוק בנושא ירושלים בירת ישראל. המצגת עוסקת בחוק "ירושלים: בירת ישראל", ובכיוונים אפשריים לפיתוחה של העיר ירושלים.

בנוסף, מומלץ להרחיב את הפעילות במצגת זו על ידי העמקה בנושא האתרים המוצגים בה. התלמידים יכולים להתחלק לקבוצות ולהכין מצגות משלהם על האתרים השונים.

<u>תרשים הזרימה של המצגת</u>

1. <u>שקופית פתיחה ויזואלית</u>
2. <u>המאפיין הייחודי של ערי בירה</u>

<u>2א. מרכז היסטורי ודתי</u>

<u>דוגמה: ירושלים ורומא. דוגמה הפוכה: ברזיליה</u>

<u>2ב. מרכז פיננסי וכלכלי</u>

<u>דוגמה: תל אביב וטוקיו. דוגמה הפוכה: ירושלים וושינגטון</u>

<u>2ג. מיקום גאוגרפי מרכזי</u>

<u>דוגמה: ירושלים. דוגמה הפוכה: מוסקבה</u>

<u>2ד. ריכוז אוכלוסייה גבוה</u>

<u>דוגמה: ירושלים. דוגמה הפוכה: ברן</u>

<u>2ה. מרכז שלטוני</u>

3. מוסדות השלטון והמוסדות הממלכתיים בבירה

3א. הכנסת

3ב. בית המשפט העליון

3ג. בנק ישראל

3ד. משרדי הממשלה

3ה. בית הנשיא

3ו. בית ראש הממשלה

3ז. הר הרצל

3ח. יד ושם

4. שקופית סיכום – סמל עיריית ירושלים